

**СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ А. С. МАКАРЕНКА**

**МЕТОДИКА КРАЄЗНАВЧО-ТУРИСТИЧНОЇ
РОБОТИ**

*Методичні вказівки
до виконання практичних та самостійних робіт*

Суми – 2023

УДК 373.5:908(075.8)

Д 18

Друкується згідно з рішенням вченої ради

Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка

(протокол № 2 від 25 вересня 2023 р.)

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Пацюк В. С. – кандидат географічних наук, доцент, доцент кафедри туризму та економіки Криворізького державного педагогічного університету;

Мельник І. Г. – кандидат географічних наук, доцент, доцент кафедри хімії, географії та наук про Землю ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»

Д 18 Методика краєзнавчо-туристичної роботи : методичні вказівки для виконання практичних та самостійних робіт / укл. О.С. Данильченко, О.Г. Корнус, О. М. Король, Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2023. 30 с.

Методичні вказівки розраховані на здобувачів вищої освіти спеціальностей 014 Середня освіта (Географія) та 106 Географія другого рівня вищої освіти. Містять інформаційний зміст навчальної дисципліни, контрольні запитання до тем курсу, практичні завдання, завдання для самостійної роботи та список рекомендованої літератури.

© Данильченко О. С., Корнус О.Г., Король О. М. 2023

© СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2023

ВСТУП

Метою навчальної дисципліни є вивчення методичних засад організації краєзнавчо-туристичної роботи, видів та форм її роботи, можливості застосування позакласних форм роботи для підвищення ефективності освітнього процесу та рівня засвоєння знань із географії. Головне завдання навчальної дисципліни «Методика краєзнавчо-туристичної роботи» полягає у формуванні у магістрантів організаційно-методичних навичок і вмінь щодо організації краєзнавчо-туристичної роботи, використання краєзнавчого принципу в освітньому процесі.

У результаті вивчення навчальної дисципліни здобувачі освіти повинні:

- аналізувати основні види і організаційні форми краєзнавчо-туристичної роботи, їх класифікаційні особливості;
- інтерпретувати поняття і терміни краєзнавчо-туристичної роботи, передумови формування краєзнавчо-туристичної діяльності на теренах України, методику краєзнавчого вивчення та дослідження своєї місцевості
- виділяти особливості підготовки та проведення тематичних виставок, туристично-краєзнавчих вечорів, географічних тижнів на базі шкільного краєзнавчого музею;
- розробляти річний план роботи шкільного туристсько-краєзнавчого гуртка;
- розробляти зміст та методику проведення краєзнавчо-туристичних подорожей та екскурсій;
- створювати та проводити краєзнавчі експедиції;
- володіти базовими знаннями з теорії та методики організації краєзнавчо-туристичної роботи в школі;
- розуміти роль краєзнавчо-туристичної роботи в освіті;
- використовувати нормативну базу, що регламентує розвиток дитячого та юнацького туризму у навчальній, науковій та практичній діяльності;

- організовувати і планувати роботу краєзнавчого гуртка;
- знати і розуміти принципи розроблення туристичних та екскурсійних маршрутів, правила «безпечної» щодо здоров'я туриста та стану природи туристичної подорожі та екскурсії;
- обирати та використовувати різні методики проведення краєзнавчих розвідок, спостережень;
- організовувати дослідницьку діяльність учнів під час туристичної подорожі або екскурсії;
- формувати пізнавальний інтерес школярів до природи, історії та культури свого краю;
- використовувати екскурсійний і туристичний потенціал свого регіону для організації краєзнавчо-туристичної діяльності школярів.

ІНФОРМАЦІЙНИЙ ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

РОЗДІЛ 1. Теоретичні засади методики краєзнавчо-туристичної роботи

Тема 1. Туристично-краєзнавча робота як форма навчально-виховної діяльності. Предмет і завдання курсу, його зв'язок з іншими науками. Суть, значення та функції краєзнавчо-туристичної роботи. Місце краєзнавчо-туристичної роботи в системі шкільної освіти. Функції, завдання та напрямки позакласної роботи: туристично-краєзнавчий; країнознавчий; економічний; екологічний; естетичний. Інноваційні педагогічні технології в краєзнавчо-туристичній роботі.

Тема 2. Коротка історія краєзнавчих досліджень. Формування уявлень про краєзнавчо-туристичну роботу як форму географічної освіти та виховання особистості: за античних часів; у Київській Русі; у Російській імперії; в СРСР; у сучасній незалежній Україні. Біографічний підхід у вивченні досвіду краєзнавчо-туристичної роботи: внесок провідних педагогів, науковців та методистів у розвиток позакласних форм навчально-виховної роботи.

Тема 3. Форми, методи та принципи краєзнавчо-туристичної роботи. Загальнолюдські принципи освіти та виховання в позаурочний час. Дидактичні принципи. Роль краєзнавчого принципу. Форми позакласної роботи: індивідуальні, групові й колективні; періодичні та епізодичні; стаціонарні й нестаціонарні. Методи краєзнавчо-туристичної роботи.

РОЗДІЛ 2. Організація роботи краєзнавчих гуртків, музеїв, планування і проведення заходів

Тема 4. Стаціонарні форми краєзнавчої роботи. Планування й організація роботи гуртків. Організація та методика проведення тематичних виставок, туристично-краєзнавчих вечорів, географічних тижнів тощо. Гурток як ефективний засіб формування комплексу знань за певною тематикою. Планування та облік гуртків. Розробка тематичного та календарного планів роботи гуртків. Тематика і методика проведення занять у гуртках. Проведення

краєзнавчих досліджень. Участь у конкурсах і змаганнях. Гурткова робота в системі МАН.

Тема 5. Організація шкільного краєзнавчого музею. Музей як провідна форма позакласної роботи. Види музеїв. Положення про створення музею при шкільному закладі. Методичні засади організації та функціонування шкільного краєзнавчого музею. Фондова й експозиційна робота. Організація лекцій, вечорів, свят на базі шкільного краєзнавчого музею. Шкільний кабінет із географії як прототип шкільного музею. Застосування ігрових прийомів у туристично-краєзнавчій роботі. Рольові, туристичні, спортивні ігри, спортивне орієнтування, змагання з техніки туризму, конкурси та вікторини з різних галузей географічного знання.

Тема 6. Місце екскурсій в організації туристично-краєзнавчої роботи. Класифікація екскурсій за тематикою, віковими особливостями екскурсантів, територією проведення тощо. Методика проведення та завдання.

Тема 7. Навчальна стежка. Види стежок – комплексні й тематичні. Етапи створення та облаштування навчальної стежки. Документація й правове узгодження організаційних питань створення стежки. Облаштування майданчиків для спостереження та рекреаційних зон. Просвітницька та виховна робота на стежці.

Тема 8. Експедиція як форма туристично-краєзнавчої роботи. Методичні засади організації експедицій. Методика планування експедиції з дослідження пам'яток природи, історії та культури району. Організація досліджень суспільно-економічних об'єктів краю.

Тема 9. Похід як форма туристично-краєзнавчої роботи. Етапи організації та проведення походу. Розробка маршруту, комплектація матеріального забезпечення, обладнання, розробка меню. Методи польових досліджень у поході. Методичні засади проведення туристичних змагань, зльотів тощо.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ ПРАКТИЧНИХ І САМОСТІЙНИХ РОБІТ

Тема. Туристично-краєзнавча робота як форма навчально-виховної діяльності

Мета: ознайомитися з об'єктом, предметом, суттю та значенням краєзнавчо-туристичної діяльності; виявити основні завдання краєзнавчо-туристичної діяльності, основні види і форми краєзнавчо-туристичної роботи.

Теоретичні запитання:

1. Об'єкт, предмет, суть та значення краєзнавчо-туристичної діяльності.
2. Основні завдання краєзнавчо-туристичної роботи на сучасному етапі.
3. Основні види і організаційні форми краєзнавчо-туристичної роботи.
4. Місце краєзнавства і туризму в шкільній освіті.
5. Освітньо-виховне значення географічного краєзнавства в школі
6. Система географічного краєзнавства в школі
7. Зміст і обсяг краєзнавчих даних в шкільних курсах географії
8. Значення краєзнавчого принципу у викладанні географії
9. Методи дослідження під час краєзнавчо-туристичної діяльності.
10. Джерела краєзнавчо-туристичної роботи.

Практичні завдання:

Завдання 1. Заповніть таблицю (табл. 1), встановивши різні форми краєзнавчо-туристичної роботи : за системністю, за місцем проведення, за кількістю учасників, за діяльністю.

Таблиця 1

Форми краєзнавчо-туристичної роботи

за системністю	за місцем проведення	за кількістю учасників	за діяльністю

Завдання 2. Скласти таблицю (табл. 2) класифікацію джерел краєзнавчо-туристичної роботи.

Таблиця 2

Класифікація джерел краєзнавчо-туристичної роботи

№ з/п	Види джерел	Джерела

Завдання для самостійної роботи:

Завдання 1. Охарактеризувати методи дослідження краєзнавчо-туристичної діяльності (табл. 3).

Таблиця 3

метод	характеристика

Завдання 2. Скласти таблицю (табл. 4) класифікацію об'єктів краєзнавчих досліджень.

Таблиця 4

№	Типи об'єктів	Об'єкти
1.	Адміністративно-політичні	
2.	Економічні (господарські)	
3.	Історичні	
4.	Освітні, культурно-мистецькі	
5.	Природні	

Тема. Коротка історія краєзнавчих досліджень

Мета: ознайомитися з історією краєзнавчих досліджень.

Теоретичні запитання:

1. Що вивчає краєзнавство?

2. Назвіть основні етапи розвитку краєзнавства в Україні.
3. Складіть життєпис видатних постатей українського краєзнавства.
4. Яка сфера дослідження історичного краєзнавства?
5. Що є об'єктом вивчення географічного краєзнавства?
6. Що вивчає туристичне краєзнавство?
7. Який взаємозв'язок існує між краєзнавством і туризмом?

Практичні завдання:

Завдання 1. Описати етапи становлення краєзнавчих досліджень. До кожного етапу назвіть представників та їх роль у краєзнавчих дослідженнях (табл. 5).

Таблиця 5

Періодизація національного краєзнавства			
I етап	II етап	III етап	IV етап
Витоки краєзнавства (стихійно-описовий етап за М. Пістуном). Тут варто виокремлювати три періоди: найдавніший, античний, середньовічний — від появи найдавнішої людини (140 тис. років тому — до XVII ст.)	Зародження наукового краєзнавства в Україні (цілеспрямовано-описовий етап за М. Пістуном). Цей етап також поділяється на три періоди: анкетно-описовий, експедиційний, статистичний. Він охоплює період від початку XVIII ст. до середини XIX ст.	Становлення українського краєзнавства. Охоплює останню третину XIX ст. — початок XX ст.	Організація краєзнавства в Україні. Період включає хронологічні межі від 20—30-х рр. XX ст. до сьогодення

Завдання 2. Охарактеризувати зародження, розвиток та сучасний стан шкільного краєзнавства в Україні. Вкажіть, який внесок у розвиток краєзнавчої освіти у першій половині XX ст. зробили С. Рудницький, О. Степанів, В. Гериневич, К. Дубняк.

Завдання для самостійної роботи:

Завдання 1. Описати як розвивалося шкільне краєзнавство в нашій країні у другій половині XX ст.? Які вчені працювали у цей період над розробкою методики краєзнавчих досліджень?

Завдання 2. Охарактеризувати яку роль молодіжних товариств у розвитку краєзнавчої просвіти.

Тема. Форми, методи та принципи краєзнавчо-туристичної роботи

Мета: встановити об'єкт, предмет, суть та значення краєзнавчо-туристичної діяльності; виявити основні завдання краєзнавчо-туристичної діяльності, визначити значення краєзнавчого принципу у викладанні географії

Теоретичні запитання:

1. Назвати об'єкт, предмет, суть та значення краєзнавчо-туристичної діяльності.
2. Визначити основні завдання краєзнавчо-туристичної роботи на сучасному етапі.
3. Визначити місце краєзнавства в системі навчально-виховної роботи у школі.
4. Визначити та пояснити зміст, основні положення та організаційні форми програмного шкільного краєзнавства.
5. Порівняти суть, значення та організаційні форми програмного і позапрограмного краєзнавства.
6. Охарактеризувати зміст і обсяг краєзнавчих даних в шкільних курсах географії
7. Визначити суть краєзнавчого принципу навчання та його роль у формуванні географічного мислення і екологічної культури

Практичні завдання:

Завдання 1. Навести 2-3 приклади реалізації краєзнавчого принципу навчання в географії.

Завдання 2. На основі аналізу шкільної програми з географії показати значення краєзнавчого принципу навчання та необхідність використання краєзнавчих матеріалів на уроках у школі (результати оформити у вигляді таблиці).

Завдання 3. Підготувати фрагмент уроку із використанням краєзнавчого матеріалу.

Завдання для самостійної роботи:

Завдання 1. Підготувати практичну роботу на основі краєзнавчого матеріалу.

Тема. Стационарні форми краєзнавчої роботи. Планування й організація роботи гуртків

Мета: ознайомитися з особливостями організації краєзнавчих вечорів в школі, проведення краєзнавчих конференцій, вікторин та ігор; виявити характерні риси краєзнавчого гуртка в школі, його планування та організація роботи, набути практичних навичок планування навчальної роботи географічного гуртка.

Теоретичні запитання:

1. Організація краєзнавчих вечорів в школі.
2. Проведення краєзнавчих конференцій.
3. Краєзнавчі вікторини та ігри.
4. Що таке гурток?
5. Які особливості відрізняють його від географічного товариства?
6. Які чинники визначають ефективність роботи гуртка?
7. З якою метою здійснюють планування гуртка?
8. Краєзнавчий гурток в школі.

Практичні завдання:

Завдання 1. Скласти календарний план роботи гуртка з розрахунку два заняття на тиждень з урахуванням шкільних канікул (тематику роботи й назву гуртка вибрати самостійно) за формою (табл. 6).

Таблиця 6

Дата	Загальна тема	Тема заняття	Мета заняття	Стислий зміст заняття

Завдання 2. Розробити демонстраційне заняття гуртка за обраною темою. (використовуйте запропоновану схему) (табл. 7).

Таблиця 7

Тема. Дата	
Вік гуртківців. Класи	
Мета заняття	
Обладнання	
Хід заняття	
Тривалість. Форми роботи	Змістовна частина
Висновки заняття.	

Завдання для самостійної роботи:

Завдання 1. Розробити завдання краєзнавчої вікторини.

Завдання 2. Створити та розробити краєзнавчу конференцію (тематику обрати самостійно), враховуючи всі її етапи: створення інформаційного листа, складання програми конференції, розроблення екскурсійної програми.

Тема. Організація шкільного краєзнавчого музею

Мета: ознайомитися із основними принципами організації та діяльності музею, комплектування фондів, виявити особливості підготовки та проведення екскурсії у шкільному музеї.

Теоретичні запитання:

1. Основні принципи організації та діяльності музею
2. Комплектування фондів. Фондова робота
3. Підготовка й проведення екскурсій у шкільному музеї.
4. Що являє собою шкільний краєзнавчий музей?
5. Яке місце він займає в ієрархії музейних закладів України?
6. Який документ визначає основи створення шкільного музею?
7. Яку роботу можна здійснювати на базі шкільного музею?

Практичні завдання:

Завдання 1. Складіть поетапну схему створення шкільного краєзнавчого музею.

Завдання 2. Спроекувати експозицію в логічній послідовності за обраною тематикою (за хронологією, країнами, сферами громадського життя тощо).

Завдання для самостійної роботи:

Завдання 1. Розробити календарний і тематичний плани занять гуртка, що функціонує на базі музею, де відобразити лекційну, пошукову, фондову, експозиційну та екскурсійну діяльність із розрахунку рік навчання.

Завдання 2. Розробити методичну розробку екскурсії у шкільному краєзнавчому музею.

Тема. Місце екскурсій в організації туристично-краєзнавчої роботи

Мета: охарактеризувати зміст, ознаки і функції краєзнавчої екскурсії, вивчити класифікацію і тематику екскурсій, ознайомитися із методикою організації і проведення краєзнавчих екскурсій.

Теоретичні запитання:

1. Зміст, ознаки і функції краєзнавчої екскурсії.
2. Класифікація і тематика екскурсій.
3. Методика організації і проведення краєзнавчих екскурсій для школярів різних вікових категорій.
4. Методика проведення екскурсії
5. Техніка проведення екскурсії
6. Укладання методичної розробки екскурсії

Практичні завдання:

Завдання 1. Складіть схему методики проведення екскурсії.

Завдання 2. Охарактеризуйте методичні прийоми показу та розповіді при проведенні екскурсії.

Завдання 3. Пояснити техніку проведення екскурсії.

Завдання 4. Розробити методичну розробку екскурсії на основі краєзнавчого матеріалу згідно шкільної програми за прикладом описаному у лекції.

Індивідуальне навчально-дослідне завдання: Розробити методичну розробку екскурсії на основі краєзнавчого матеріалу своєї місцевості.

Методичні вказівки: Методична розробка укладається на завершальному етапі процесу створення екскурсії. На цей момент уже має бути відомо, як пролягає маршрут, які об'єкти відвідуються, де знаходяться місця зупинок і розташування групи, які підтеми та основні питання розкривають біля тих чи інших пам'яток. Саме ці відомості зазначаються в методичній розробці, причому вони подаються систематизовано, узгоджуються між собою в часі та просторі. Укладання цього документа вкрай необхідне для кожної екскурсії, адже він дозволяє перевірити всю роботу, пов'язану з її розробкою.

До оформлення методичної розробки ставляться певні вимоги: на титульному аркуші зазначаються відомості про установу, назва теми та вид екскурсії, протяжність маршруту (автобусом і пішки), тривалість у годинах (екскурсійних і супроводу), на який склад групи розрахована екскурсія, ким і коли розроблена. На наступній сторінці подаються мета й завдання, опис маршруту із вказівкою об'єктів показу.

Методична розробка складається з трьох розділів: вступу, основної частини й висновків, тобто повторює структуру індивідуального тексту екскурсії. Основна частина найбільша за обсягом і сягає 5-10 сторінок. Вона оформлюється у вигляді таблиці, де у стовпчиках зазначаються основні елементи екскурсії: маршрут, об'єкти показу, питання розповіді, методичні прийоми та організаційні вказівки.

Методична розробка екскурсії складається за схемою.

МЕТОДИЧНА РОЗРОБКА ЕКСКУРСІЇ

Тема екскурсії: _____

Вид екскурсії _____

Протяжність маршруту _____

Тривалість у годинах _____

На який склад групи розрахована _____

Розробники _____

Дата _____

Мета екскурсії _____

Завдання: _____

Опис маршруту із вказівкою об'єктів показу _____

Маршрут		Об'єкти показу	Хроно метраж	Основні питання	Вказівки	
Ділянки	Зупинки				Організаційні	Методичні

Тема. Навчальна стежка

Мета: встановити види навчальних стежок, етапи їх створення та облаштування, розглянути документацію та правове узгодження створення навчальних стежок, виявити методичні особливості проведення екскурсії на краєзнавчій стежці.

Теоретичні запитання:

1. Види стежок – комплексні й тематичні.
2. Етапи створення та облаштування навчальної стежки.
3. Документація й правове узгодження організаційних питань створення стежки.
4. Облаштування майданчиків для спостереження та рекреаційних зон.
5. Просвітницька та виховна робота на стежці.

Практичні завдання:

Завдання 1. Встановити особливості комплексної краєзнавчої стежки.

Завдання 2. Розробити маршрут краєзнавчої стежки. Описати екскурсійні об'єкти на маршруті.

Завдання 3. Скласти схему і путівник краєзнавчої стежки (буклет).

Завдання 4. Обрати обладнання стежки (інформаційні щити із схемою стежки, правилами поведінки, маркеровкою маршруту, рекреаційним оформленням).

Індивідуальне навчально-дослідне завдання: Створити паспорт комплексної краєзнавчої стежки на основі краєзнавчого матеріалу своєї місцевості (за схемою):

Паспорт на краєзнавчу стежку

Розміщення

Проїзд

Землекористування

Рішення про створення краєзнавчої стежки

Значення краєзнавчої стежки

Короткий опис маршруту

Історичні відомості про оточуюче середовище

Опис екскурсійних об'єктів на маршруті

Стан краєзнавчої стежки

Режим використання

Необхідні заходи

Охорону маршруту здійснює (при потребі)

Організація-шефи

Маршрут розроблений

Додатки:

а) картосхема маршруту; б) опис екскурсійних об'єктів.

Консультанти Науковий керівник

Тема. Експедиція як форма туристично-краєзнавчої роботи

Мета: встановити методичні засади організації експедиції, розглянути методику планування експедиції з дослідження пам'яток природи, історії та культури району, суспільно-економічних об'єктів краю.

Теоретичні запитання:

1. Експедиція - одна з найважливіших форм збору краєзнавчого матеріалу, пізнання рідного краю.
2. Підготовчий період.
3. Польова робота.
4. Камеральна обробка зібраних матеріалів.
5. Методика планування експедиції з дослідження пам'яток природи, історії та культури району.
6. Організація досліджень суспільно-економічних об'єктів краю.

Практичні завдання:

Завдання 1. Встановити особливості експедиції. Чим вона відрізняється від туристичного походу та екскурсії?

Завдання 2. Скласти маршрут експедиції в залежності від її теми, мети і завдань.

Завдання 3. Охарактеризувати головні етапи підготовчого періоду природничо-краєзнавчої експедиції.

Завдання 4. Скласти поетапне планування польового періоду природничо-краєзнавчої експедиції.

Завдання 5. Описати камеральний період природничо-краєзнавчої експедиції.

Завдання для самостійної роботи:

Завдання. Визначити тему, мету, завдання експедиції по дослідженню історії та культури свого рідного краю. Скласти маршрут експедиції, розробити підготовчий, польовий та камеральний періоди.

Тема. Похід як форма туристично-краєзнавчої роботи

Мета: ознайомитися з видами походів, організацією та проведення одноденних та багатоденних туристичних походів, набути навиків організації та проведення туристичних походів

Теоретичні запитання:

1. Походи як одна з найважливіших форм туристичної діяльності. Види походів.
2. Походи вихідного дня.
3. Організація і проведення багатоденних туристських походів:
 - 3.1 Підготовчий період.
 - 3.1.1. Формування групи, розподіл обов'язків.
 - 3.1.2. Вибір маршруту.
 - 3.1.3. Складання кошторису походу, підготовка похідної документації
 - 3.1.4. Збір спорядження
 - 3.2. Тактика і техніка туристської групи в поході:
 - 3.2.1. Режим походу.
 - 3.2.2. Організація туристського бівуаку.
 - 3.2.3. Організація харчування в поході.
 - 3.2.4. Ведення щоденника туристських походів
 - 3.3. Підведення підсумків походу. Складання звіту

Практичні завдання:

Завдання 1. Ознайомитись з правилами оформлення маршрутної документації на проведення туристичних походів і експедицій. Висновки записати в зошит.

Завдання 2. Використовуючи туристські карти розробити маршрут 3-х денного краєзнавчого походу згідно з основними принципами побудови маршруту. Позначити природні перешкоди, екскурсійні об'єкти, місця ночівлі.

Завдання 3. Скласти план туристського походу згідно з маршрутом, розробленим в завданні 2 (результат оформити у вигляді таблиці 8).

Таблиця 8

План походу

№	Дата	Ділянки маршруту	Км	Засіб пересування	Позначка про проходження маршруту

Завдання 4. Скласти список туристської групи з 10 учасників і розподілити між ними обов'язки в поході (табл. 9).

Таблиця 9

№ п/п	Прізвище, ім'я та по батькові, рік народження	Обов'язки в групі	Домашня адреса	Інструктаж з техніки безпеки

Завдання 5. Використовуючи данні завдань 2-4 заповнити маршрутний лист для 3-х денного походу.

МАРШРУТНИЙ ЛИСТ

на похід нижче I категорії складності

виданий групі туристів _____

повна назва організації, _____

що проводить подорож) _____

у складі _____ чоловік, яка здійснює з " ____ " _____ по " ____ " _____ 20__ р.

(вид туризму)

туристську подорож в районі _____
(географічний район)

по маршруту _____
(основні пункти)

Керівник групи _____
(Прізвище, ім'я та по батькові)

Заступник керівника _____
(Прізвище, ім'я та по батькові)

Підпис відповідної особи організації, що проводить подорож _____

М.П. _____ «_____» _____ 20__ р.

Завдання для самостійної роботи:

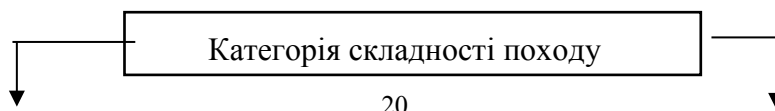
Завдання 1. Ознайомитись з основними критеріями спортивної класифікації пішохідних туристських походів (табл. 10), доповнити схему і встановити категорію складності описаного у попередніх завданнях туристичного походу.

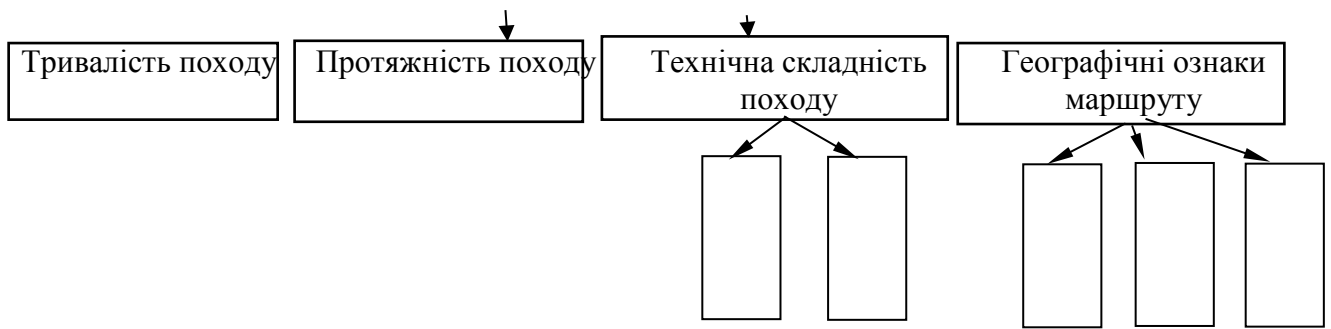
Таблиця 10

Класифікація маршрутів за категоріями складності

Види походів		Категорія					
		I	II	III	IV	V	VI
Тривалість у днях (не менше)		6	8	10	13	16	20
Довжина в км (не менше)	Пішохідні	130	160	190	220	250	–
	Гірські	100	120	140	150	160	160
	Лижні	130	160	200	250	300	300
	Водні	150	175	200	225	250	250
	Велосипедні	250	400	600	800	1000	–

Структура класифікації пішохідних туристських походів

Завдання 2. Охарактеризувати звітну документацію походу: щоденник та звіт.
Визначити вимоги до їх оформлення.

ПИТАННЯ ДО ЗАЛІКУ З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «МЕТОДИКА КРАЄЗНАВЧО-ТУРИСТИЧНОЇ РОБОТИ»

1. Назвати об'єкт, предмет, суть та значення краєзнавчо-туристичної діяльності.
2. Визначити основні завдання краєзнавчо-туристичної роботи на сучасному етапі.
3. Охарактеризуйте основні види краєзнавчо-туристичної роботи.
4. Охарактеризуйте організаційні форми краєзнавчо-туристичної роботи.
5. Визначити місце краєзнавства в системі навчально-виховної роботи у школі.
6. Визначити та пояснити зміст, основні положення та організаційні форми програмного шкільного краєзнавства.
7. Порівняти суть, значення та організаційні форми програмного і позапрограмного краєзнавства.
8. Охарактеризувати зміст і обсяг краєзнавчих даних в шкільних курсах географії.
9. Визначити суть краєзнавчого принципу навчання та його роль у формуванні географічного мислення і екологічної культури
10. Охарактеризувати методи дослідження під час краєзнавчо-туристичної діяльності.
11. Назвати джерела краєзнавчо-туристичної роботи.
12. Пояснить дослідницьку роботу під час екскурсій та походів.
13. Пояснить особливості польових краєзнавчих досліджень.
14. Охарактеризуйте туристсько-краєзнавчі можливості рідного краю.
15. Обґрунтувати необхідність комплексних досліджень краю для розвитку географічного мислення та формування екологічного світогляду.
16. Визначити та пояснити загальні положення організації позапрограмних краєзнавчих досліджень у школі.
17. Визначити суть та особливості комплексних краєзнавчих досліджень. Програма вивчення рідного краю.

18. Пояснити суть та зміст напрямків вивчення рідного краю та виявити послідовність етапів його вивчення.
19. Визначити суть та методи позапрограмних краєзнавчих досліджень.
20. Охарактеризувати організацію та методику проведення комплексної екологічної стежини.
21. Пояснити методику проведення екскурсії.
22. Пояснити значення та етапи створення шкільного краєзнавчого музею.
23. Пояснити основні етапи організації та проведення туристських походів.
24. Пояснити методику проведення геологічних та геоморфологічних досліджень під час екскурсій та походів.
25. Пояснити методику проведення гідрологічних та метеорологічних досліджень під час екскурсій та походів.
26. Підготувати фрагмент уроку із використанням краєзнавчого матеріалу.
27. На основі краєзнавчого матеріалу підготувати екскурсію згідно шкільної програми.
28. Підготувати екскурсію позапрограмну. Обґрунтуйте її доцільність.
29. Підготувати краєзнавчо-туристський похід вихідного дня дотримуючись усіх вимог.
30. На основі краєзнавчого матеріалу створити комплексну краєзнавчу стежину.

ЗАСОБИ ДІАГНОСТИКИ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Поточний та підсумковий контроль проводяться відповідно до вимог Положення «Про порядок оцінювання знань студентів у Європейській кредитно-трансферній системі (ЄКТС) організації освітнього процесу», затвердженого вченою Радою СумДПУ ім. А.С.Макаренка (протокол №7 від 23.02.2015).

Методами формативного оцінювання є: усне опитування та коментарі викладача за його результатами, обговорення та самокорекція виконаної магістрантами роботи. Сумативне оцінювання включає оцінки за виконання практичних робіт, поточних тестових контролів, а також завдань самостійної роботи, у тому числі ІНДЗ. Загальна оцінка з дисципліни складається з оцінок, які здобувач освіти отримує за виконання практичних занять, поточних тестових контролів (загалом 60 балів) та оцінку за результатами виконання самостійної роботи – 40 балів.

Вид контролю за семестр – залік, який полягає в оцінці засвоєння здобувачем освіти теоретичного та практичного матеріалу (виконаних ним певних видів робіт на практичних заняттях та під час самостійної роботи) з навчальної дисципліни за семестр. Залік виставляється викладачем автоматично за умови, якщо магістрант виконав усі види навчальної роботи, визначені робочою програмою навчальної дисципліни. Загальна оцінка обраховується в кінці семестру, як сума балів за всіма видами оцінювання.

Для магістрантів заочної форми навчання підсумковий контроль проводиться в період заліково-екзаменаційної сесії. До залікової оцінки включається виконання завдань практичних робіт, тестових контрольних робіт та завдань самостійної роботи магістранта, яку він отримав під час попередньої сесії.

Критерії оцінювання результатів навчання

Бали	Критерії оцінювання навчальних досягнень магістранта
90-100	глибоко і міцно засвоїв програмний матеріал з навчальної дисципліни «Методика краєзнавчо-туристичної роботи»; вичерпно, послідовно, грамотно і логічно його викладає. Прогнозує і передбачає подальший хід явища, описує можливі наслідки, результати, що впливають з наявних даних. При цьому магістрант не має утруднень при відповідях на видозмінені завдання, вільно справляється із класифікаціями, типологіями та іншими видами застосування знань, показує знайомство з монографічною літературою, правильно обґрунтовує прийняті рішення, володіє різнобічними навичками і прийомами виконання практичних робіт, володіє в повному обсязі специфічним поняттєво-термінологічним апаратом навчальної дисципліни.
82-89	твердо знає програмний матеріал, грамотно й по суті викладає його; не допускає суттєвих неточностей у відповідях на питання, правильно застосовує теоретичні положення при виконанні практичних робіт, володіє необхідними навичками і прийомами їх виконання, коректно встановлює причинно-наслідкові зв'язки.
74-81	знає програмний матеріал, грамотно й по суті викладає його, але допускає деякі неточності під час відповіді. Самостійно відтворює знання з елементами перетворення. Застосовує їх у видозмінених, але близькій до типової ситуації, однак потребує допомоги викладача. Дає свою власну інтерпретацію матеріалу (пояснення, короткий виклад). Уміє встановлювати причинно-наслідкові зв'язки.
64-73	має знання лише основного матеріалу, але не засвоїв його окремих деталей, допускає неточності, недостатньо правильні формулювання, порушення послідовності у викладі програмного матеріалу і відчуває утруднення при виконанні практичних робіт.
60-63	самостійно відтворює інформацію та застосовує її у типовій ситуації, але при цьому виявляє невпевненість у своїх діях. На основі фактів робить висновки, але за допомогою викладача, намагається зробити звіт про виконані дії.
35-59	не знає більшої частини програмного матеріалу, допускає суттєві помилки; не володіє у достатньому обсязі поняттєво-термінологічним апаратом динаміки геосфер; невпевнено, із помилками виконує практичні роботи; не вміє наводити приклади із життя та встановлювати причинно-наслідкові зв'язки; відтворює інформацію лише на основі зовнішньої підказки.
1-34	має загальне уявлення про навчальну дисципліну «Методика краєзнавчо-туристичної роботи», знання програмного матеріалу носить фрагментарний характер, відповіді на запитання дає «так» чи «ні».

Розподіл балів, які отримують магістранти для заліку (ДФН)

Поточний контроль											Сума	Загальна сума
РОЗДІЛ 1				РОЗДІЛ 2								100
T1	T2	T3	Kp	T4	T5	T6	T7	T8	T9	Kp	60	
4	4	4	10	5	5	4	4	5	5	10		
Самостійна робота												
						20	20				40	

T1, T2... T8 – теми розділів, Kp – контрольні роботи

Розподіл балів, які отримують магістранти для заліку (ЗФН)

Поточний контроль											Сума	Загальна сума
РОЗДІЛ 1				РОЗДІЛ 2								100
T1	T2	T3	Кр	T4	T5	T6	T7	T8	T9	Кр	60	
	10	10	10	5	5				10	10		
Самостійна робота												
						20	20				40	

T1, T2... T8 – теми розділів, Кр – контрольні роботи.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
90-100	A	відмінно
82-89	B	добре
74-81	C	
64-73	D	задовільно
60-63	E	
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання
1-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

ПЕРЕЛІК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Брижак Н.Ю. Краєзнавча та туристична робота : курс лекцій для студентів педагогічного факультету, які навчаються на спеціальності «Початкова освіта». Мукачєво : МДУ, 2012. 116 с. URL: <http://dspace.msu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/268/1/kraezn%20rob.pdf>
2. Вертель В.В. Геологічні екскурсії як ефективний засіб розвитку пізнавальної компетентності вихованців закладу позашкільної освіти туристсько-краєзнавчого спрямування // Наукові записки СумДПУ імені А.С.Макаренка. Географічні науки. 2019. Випуск 10. С. 137-147. URL: http://scinotesgeo.at.ua/Volume_10/Vertel.pdf
3. Зеленська, Л.І., Троценко О.В. Практикум із туристично-краєзнавчої роботи з географії. Д.: ПБВ ДНУ, 2012. 80 с. URL: http://repository.dnu.dp.ua:1100/upload/a72b71be973bb0d854d83353ac0bbde7Trotsenko_Zelenskaya_Metodichka_0.pdf
4. Кравець Н. В. Краєзнавча робота в контексті навчально-виховної діяльності сучасного закладу освіти : методичний посібник. Дубно, 2016. 156 с. URL: <https://vseosvita.ua/library/turistsko-kraeznavca-robota-v-kontekstidialnostisucasnogo-zakladu-osviti-1938.html>
5. Корнус А.О., Корнус О.Г., Сюткін С.І. Виробничий туризм у Сумській області: передумови та перспективи розвитку // «Сучасні процеси трансформації у бізнесі та виробництві: теорія, методологія, практика» : колективна монографія / Нац. металург. академія України; за ред. Л.М. Савчук, Л.М. Бандоріної. Дніпро: Журфонд, 2019. Розділ 4. С. 401-434. URL: <https://repository.sspu.sumy.ua/handle/123456789/1827>
6. Макієнко О. А. Туристичне краєзнавство. Методичні рекомендації до семінарських занять та самостійної роботи студентів вищих закладів освіти спеціальності «Туризм». Херсон, 2019. 73 с.

7. Мельник І. Г. Туристично-краєзнавча робота в школі: навчально-методичний посібник (для здобувачів вищої педагогічної освіти). Полтава : Видво «ДЗ ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2023. 95 с.
8. Навчальні програми з позашкільної освіти туристсько-краєзнавчого напрямку : збірник / укладач В.Ю. Гаврилюк. – Біла Церква : КНЗ КОР «КОІПОПК», 2015. – 144 с. URL: <https://museum.kristti.com.ua/wp-content/uploads/2020/10/%D0%9D%D0%B0%D0%B2%D1%87-%D0%9F%D1%80%D0%BE%D0%B3%D1%80-%D0%A2%D1%83%D1%80%D0%B8%D0%B7%D0%BC-%D0%9A%D1%80%D0%B0%D1%94%D0%B7%D0%BD-2015.pdf>
9. Олішевська Ю.А. Туристсько-краєзнавча діяльність і моніторинг географічного середовища: навчально-методичний комплекс. К., 2013. 50 с. URL: http://geo.univ.kiev.ua/images/doc_file/navch_lit/Olichevska_NMK.pdf
10. Поліщук В. В. Туристсько-краєзнавча діяльність дітей в навчальних закладах освіти // Географія. 2017. № 5-6 (321-322). С. 10-14. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/24234/1/Polischuk.pdf>
11. Попович Г.Л. Методика формування краєзнавчо-туристичних знань у майбутніх учителів географії. Дис. на здобуття наукового ступеня канд.пед.наук за спеціальністю: 13.00.02 – теорія і методика навчання (географія). Полтава, 2015. URL: <http://undip.org.ua/files/disertac/%D0%B4%D0%B8%D1%81%D0%B5%D1%80%D1%82%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F%20%D0%9F%D0%BE%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%87.pdf>
12. Прокопчук В.С. Шкільне краєзнавство: навчальний посібник. URL: <http://elar.kpnu.edu.ua:8081/xmlui/bitstream/handle/123456789/1079/%D0%9F%D1%80%D0%BE%D0%BA%D0%BE%D0%BF%D1%87%D1%83%D0%BA%20%D0%92.%20%D0%A1.%20%D0%A8%D0%BA%D1%96%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B5%20%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%94%D0%B7>

[%D0%BD%D0%B0%D0%B2%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE.pdf?sequence=1&isAllowed=y](#)

13. Скриль І.А., Кулешова Г.О. Практикум: Основи краєзнавчо-туристської діяльності: методичні вказівки для самостійної роботи студентів, що навчаються за спеціальністю: «Економічна та соціальна географія». Харків, 2014. 44 с. URL: <http://dspace.univer.kharkov.ua/bitstream/123456789/16072/2/%D0%BC%D0%B5%D1%82%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D1%87%D0%BA%D0%B0-4-%D0%BA%D0%BD%D0%B8%D0%B6%D0%BD%D1%8B%D0%B9-%D0%B2%D0%B0%D1%80%D0%B8%D0%B0%D0%BD%D1%82.pdf>
14. Сюткін С.І., Корнус А.О., Корнус О.Г., Данильченко О.С. Розвиток подієвого туризму в Сумській області / Туризм: міжнародний досвід та національні пріоритети: Матеріали І Всеукраїнської наук.-практ. конф. (м. Житомир, 26 травня 2017 р.). Житомир: Вид-во Євенок О.О., 2017. С. 129-136.
15. Шоробура І. М. Туристсько-краєзнавча робота у сучасній школі: виклики сьогодення // Педагогічний дискурс, випуск 11, 2012. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/270081096.pdf>
16. Чернов Б.О. Географічне краєзнавство: теоретико-методологічна сутність. *Укр. геогр. журн.* 2018, 1(101), С. 63-68. URL: <https://ukrgeojournal.org.ua/sites/default/files/ugj-2018-1-63-68.pdf>

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
ІНФОРМАЦІЙНИЙ ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ.....	5
ЗАВДАННЯ ДЛЯ ПРАКТИЧНИХ І САМОСТІЙНИХ РОБІТ.....	7
Тема. Туристично-краєзнавча робота як форма навчально-виховної діяльності	8
Тема. Коротка історія краєзнавчих досліджень	8
Тема. Форми, методи та принципи краєзнавчо-туристичної роботи	10
Тема. Стаціонарні форми краєзнавчої роботи. Планування й організація роботи гуртків	11
Тема. Організація шкільного краєзнавчого музею	12
Тема. Місце екскурсій в організації туристично-краєзнавчої роботи	13
Тема. Навчальна стежка	16
Тема. Експедиція як форма туристично-краєзнавчої роботи	17
Тема. Похід як форма туристично-краєзнавчої роботи	18
ПИТАННЯ ДО ЗАЛІКУ З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ	
«МЕТОДИКА КРАЄЗНАВЧО-ТУРИСТИЧНОЇ РОБОТИ».....	22
ЗАСОБИ ДІАГНОСТИКИ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ.....	24
ПЕРЕЛІК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	27

Навчально-методичне видання

МЕТОДИКА КРАЄЗНАВЧО-ТУРИСТИЧНОЇ РОБОТИ

*Методичні вказівки
до виконання практичних та самостійних робіт*

Укладачі :

Данильченко Олена Сергіївна – кандидат географічних наук, доцент, доцент кафедри загальної та регіональної географії Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка;

Корнус Олеся Григорівна – кандидат географічних наук, доцент, завідувач кафедри загальної та регіональної географії Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка

Король Олена Миколаївна - кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри загальної та регіональної географії Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка;

Відповідальна за випуск **О.Ю. Кудріна**
Комп'ютерний набір та верстка **О.С. Данильченко**

Підписано до друку 25.09.2023 р. Формат 60x84/16. Гарн. Times New Roman.

Папір друк. Друк ризограф.

Умовн. друк. арк. 1,9. Обл. вид арк. 0,95. Тираж 50 прим.

СумДПУ імені А. С. Макаренка
40002, м. Суми, вул. Роменська, 87
Виготовлено на обладнанні СумДПУ імені А.С. Макаренка

Свідоцтво ДК № 231 від 02.11.2000 р.